

Mısır Arap Cumhuriyeti
Vakıflar Bakanlığı
İslami İşler Yüksek Kurulu

İslam'da Kiliselerin Korunması

Takdim

Prof. Dr. Muhammed Muhtar Cuma
Vakıflar Bakanı
Prof. Dr. Şevkî Allâm
Mısır Genel Müftüsü

Kahire

H. 1437/M. 2016

Terörizme ve aşırı düşünceye karşı uluslararası çalışmaları, dini söylemin yenilenmesi konusundaki isabetli fikri, vasat düşünceyi desteklemesiyle tüm insanların barış içinde bir arada yaşamalarının temellerini sağlamlaştırmadaki çabalarından ve bir vefa borcu olarak Mısır Cumhurbaşkanı –Allah onu korusun- Sayın\ Abdulfettah Sisi'ye armağandır.

Bütün bunlar için, biz Vakıflar Bakanlığı olarak, yanlış anlaşılmaları düzeltip çağdaş ve aktüel meseleleri inceleyerek İslam'ın hoşgörülü özünün doğru anlaşılması ve gelişmiş insani medeniyetinden kaynaklanan gerçekçi bir dünya felsefesiyle işbu kitabı kendilerine hediye etmek bizi çok mutlu eder.

Kitabın müellifleri ve takdim
yazanlar

Bismillah er-Rahman er-Rahim

Takdim

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. O'nun peygamberlerinin sonuncusu Hz. Muhammed b. Abdullah'a (s.a.v.) ve onun âline ve Kıyamet'e kadar izinden gidenlere salat ve selam olsun.

İmdi ki:

Dini söylemin yenilenmesi, çağdaş ve aktüel meselelerin dikkatlice incelenmesi, Hanif olan dinimizin hoşgörülü yüzünün gösterilmesi, âlim ve mutahassis fakihlerce zor problemlere hikmet ve cesaretle yaklaşılmasının gerekliliğine inanarak, hiç bir ayırım yapmadan bütüncül ve çağdaş vatandaşlık temellerini kuvvetlendirmek; din, ırk, cinsiyet, renk ve dil açısından hiç bir ayırım gözetmeksizin insanların birbirleriyle ortak yaşama ve geçinmeleri için; "Dinde zorlama yoktur; Artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır." (Bakara, 2/255) ayet-i kerimenin celil meâlinden hareketle ve "Eğer Rabbin

dileseydi insanları tek bir ümmet kılardı. " (Hud, 11/117-118) ayet-i kerimesinin işaret ettiği gibi Allah'ın (c.c.) sabit

kanunlarından biri tanesi olan değişiklik ve çeşitliliğiye inanarak; dar ufuklu düşünce ortamından çıkıp İslam'ın enginliği ve öteki insanlara karşı saygınlığına açılarak; hakka ve hukuka riayet ederek bizden başkasının bizim üzerimizdeki haklarını belirtmek, karşılıklı saygı ilkesini sabitlemek, aşırı düşünceyi bertaraf etmek, İslam'ın müsamahakarlığını vurgulayarak onun yüzünü lekelemek isteyen karalama kampanyalarıyla kendisinin hiç bir alakası bulunmadığını ispatlamak için "İslam'da Kiliselerin Korunması" başlıklı işbu kitap hazırlanıp basılmıştır.

Kitap aydın, seçkin ve alanında uzman bir ulema grubunca hazırlanmıştır. Kontrolünü Mısır Müftüsü Sayın Prof. Dr. Şevkî Allâm ile beraber yaptığımız bu kitap, İslami İşler Kurulu'nun çıkarmakta olduğu Aktüel Meseleler ve Yanlış Anlaşımaları Düzeltme Dizisi ve Ansiklopedisi çerçevesinde çıkan büyük sayıda çağdaş meseleler içermektedir. Allah'tan muvaffakiyet, kabul ve başarıyı

dileriz. Çünkü bunu yapacak ve sağlayacak sadece ve sadece O'dur.

Yol Allah'ın yoludur ve dosdoğru yolu gösteren tek O'dur....

Prof. Dr. Muhammed Muhtar Cuma Mebruk

Vakıflar Bakanı

İslami Araştırmalar Kurumu Üyesi

İşlami İşler Yüksek Kurulu Başkanı

Bismillah er-Rahman er-Rahim

Önsöz

Allah'a hamdüsenalar; Hz. Peygamber Efendimiz'e, onun âline ve izinden gidenlere salât ve selam olsun.

İmdi ki:

İslam dini, şeriatın odaklandığı yüksek bir kıymetten kaynaklanır; bu kıymet Allah'ın yarattığı bütün her şeye rahmet etmektir. Kuran-i Kerim, nubüvveti veya risaleti "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." ayet-i kerimesinin meal-i celilinde özetlemektedir. Rahmet inanç, şeriat ve ahlak açısından dini söylemin yüce bir değeridir.

Dolayısıyla İslam dini her zaman, mekan, kişi ve durum için geçerlidir. Kültür ve medeniyetleri içerip İslami kimliğin korunması şartıyla kültür ve uygarlıkların kendine ait meseleleri saymak için açık bir konsepttir. Her mezhepten daha geniş olan din, bütün yaratılmışları kapsayan Allah'ın rahmetidir. Kuran-i Kerim takva ve iyilik üzerine birleşmelerini ve birbirlerine yaşmalarını sağlayabilecek aradaki ortak noktalar yüzünden İnsanlara seslenmekte ve insanların tümü çeşitli dinlere inanıyor olamsına rağmen tek bir ana ve babanın evladı olduklarını şöyle hatırlatıyor:

"Ey İnsanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'ın ve akrabasının haklarına riayetsizlikten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir.(Nisa; 2/1)

Allah (c.c.) çeşitli kültür, ırk ve kökenlerden gelen halkların birbirlerine yaşayıp tanışmaları ve barış içinde yaşamaları için şöyle sesleniyor: " Ey insanlar! Doğrusu Biz sizleri bir erkekle bir diğiden yarattık. Sizi milletler ve kabileler haline koyduk ki birbirinizi kolayca tanıyasınız. Şüphesiz, Allah katında en değerliniz, O'na karşı gelmekten en çok sakınanızdır. Allah bilendir, haberdardır. "(Hucurat, 49/13)

İslam şeriatı insanın onurunu korumaktadır. Bütün maksatları da hiç bir ayırım yapmaksızın insanın himaye altına alınması üzerine toplanır. İnsan haklarını ve onurunu korumak için çağrıda bulunan sağlam içgüdüyle tam bir uyum içinde insanın malını, canını, aklını, ırzını ve kerametini korur. Bunun örneklerinden biri insanın ikna olunduğu mezhebe ve dine uyma hakkına sahip olmasının

tanımasıdır. Dolayısıyla Allah'a karşı bu seçiminden dolayı tek sorumlu ve mesul ise insanın ta kendisidir; çünkü Kuran-i Kerim'in de belirttiği gibi "Dinde zorlama yoktur; Artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır." (Bakara, 2/256)

Bunun için de ilahi dinlere mensup olanların ve bunların mabedlerini de himaye altına alınması İslam medeniyetinin hedeflerinden bir tanesini teşkil etmekte. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor ki: " Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi. And olsun ki, Allah'a yardım edenlere O da yardım eder. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür." (al-Hajj, 22/40)

Müslümanlar Asr-ı Saadet'ten beri farklı ve değişik ortam ve medeniyetlerde yaşamışlar. Siyer-i Nebi de bunların birbirinden farklı dört bir yaşam tarzıyla yüz yüze geldiğini ortaya koyar. Sözkonusu sistemlerin birincisi Müslümanlara karşıydı. Müslümanlar ise ibadet özgürlüğü hakkını elde etmeye mücadele ettiler. Müslümanlar Habeşistan'a hicret ettiklerinde onlardan inanç açısından farklı bir toplumun içinde yaşayıp ortak ve beraberce olgun bir yaşam tarzına geçmişlerdir. Toplumlarını geliştirmeye

katkıda bulunup kendilerinden farklı olanlara karşı tolerans davrandılar. Medine-i Münevvere'ye geçince insanların kendi inandığı ve ibadet etme hakkını savundular, bunun da örnekleri çoktur. Örneğin, heyetler yılında Hz. Peygamberimiz Necran Hıristiyanlarının Mescid-i Nebevi'de namaz kılmalarına itiraz etmeyip bunu ikrara etti.

Mescid, Müslümanlara has Allah'ın evidir. Kiliseler ise hıristiyanların ibadet ve ayinlerini yerine getirdiği ve Müslümanların bulunmasına müsamaha gösterdiği mekanlardır. Dolayısıyla burasını muhafaza etmek ve mensuplarının ibadet hakkını kullanmasını korumak daha büyük ve önemli bir husustur.

Hülefa-yi Raşidin ikincisi Ömer b. Hattap (r.a.) bu konuda çok iyi bir örnekti. O, Kudüs hıristiyanlarının elinden kiliseleri almayıp aksine buraları korudu ve onlarla "Uhde-yi Ömeriyye " olarak bilinen bir anlaşma yapmıştır. Müslümanlar da müsamahakar ve asil ahlakı gereği olarak pak, onurlu medeniyet ve tarihlerinin eski dönemlerinden beri böyle davrandılar. Mısır'ın ülemalarından imam, hadisçi ve fakih el-Leyis b. Sa'd ve Mısır kadısı Abdullah b. Luhey'a Mısır'daki kiliselerin İslami fetihten sonra inşa

edildiğini, Harun Reşid'in Mısır valisi Musa b. İsa'nın ondan önce gelenlerin yıktığı kiliseleri yeniden inşa etmek için talimat verdiğini ve bunu memleketin mimarının bir parçası haline getirmiş olduğunu yazıp üzerinde durdular. Bunlar, zamanında Mısır'ın eşi, benzeri bulunmayan en büyük ve fakih ulemalarıydı.

Bu yüzden Mısır Vakıflar Bakanlığı'nın çıkardığı bu kitap büyük bir öneme sahiptir. Çünkü İslamın ötekilerle muamelede hoşgörülü ve müsamahakar, aydınlık ve örnek yön ve prensiplerini ortaya koymaktadır; hele Ehl-i Kitap'la olan münasebetler konusunda. İslam, bunların ibadetgahlarında ayin ve ibadetlerini yerine getirmesine izin vererek ibadetgahlarının selametini ve güvenini sağlayıp özel bir itina gösterdi ve herhangi bir şekilde bunlara dokunmayı da yasakladı.

Müslümanlar da; Selef ve Halef oalrak, onurlu tarih ve medeniyetleri boyunca ve sayesinde diğer insanların memleketlerine girmeden evvel kaleplere girmelerini sağlamış olan güzel ahlakları gereğince bu yolu takip ettiler.

Prof. Dr. Şevkî Allâm

Mısır Genel Müftüsü

Kiliselerin Korunması ve İslam'ın Hoşgörüsünü Vurgulamada Etkisi¹

Bu konuya girmeden evvel araştırmanın özünü teşkil edecek üç gerçekten söz etmekle başlarız:

Birinci Gerçek: Hangi şeriatta olursa olsun, dinin siyasi amaçlar için kullanıldığı ve istismar edildiği zaman, hem aynı dine mensup olan insanlar arasında, hem de bunlarla diğer insanların arasındaki ilişkiler bozulmuş ve kötü duruma düşmüştür.

Tarih, insnalığın bazı grup ve mezheplerin siyasi kendi emellerini elde etmek için dini sömürmesi yüzünden yaşadığı trajik olay ve dönemlerle doludur. Kim araştırırsa bunun örneklerini bulur.

İkinici Gerçek: Ak yüzlü İslam dinimizin temel ilkelerinden biri insanın, müslüman kişi hariç, istediği ilahi dine, bu dinin peygamberine ve kitabına inanma özgürlüğüne sahip olmasıdır. Herkesin de tek, bir ve O'dan başka hak hiç bir ilah bulunmayan Allah'a karşı sorumludur, sadece O'na hesap verecektir. Müslüman kişi Allah'a,

¹ - Bu yazı, Sedât şehrindeki Ezher Üniversitesi, Arabi ve İslami Araştırmalar Fakültesinin dekanı prof. dr. Muhammed Hamid Abu Āsı tarafından yazılmıştır.

meleklerine ve aralarında hiç bir ayırım yapmaksızın ilahi tüm dinlerin kitaplarına ve peygamberlerine inanmakla mükelleftir. Allah (c.c.) bu meseleye işaret ederek Kuran-i Kerim'de şöyle buyurmaktadır: " Dinde zorlama yoktur; Artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır. "(Bakara, 2/256)

Ayet bu şekliyle egemen kanun hükmündedir. Mana ise hayatın istikrarlı, güvenli, gerginliksiz, korkusuz ve dengeli bir şekilde devam etmesinin temellerinden biri belli bir düşünceye veya bir dine inanmaya zorlamanın bulunmamasıdır.

Yunus suresinde Allah (c.c.) Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.s.) hitaben şöyle buyuruyor: "Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın?"(Yunus, 10/99)

İman edilme iradesinin mutlak kuvvet ve kudret sahibi olan Allah'a dayanağını düşünmek bu hususta yeterlidir. Ayetin üzerinde durmak istediği mesele ise hiç bir kimsenin başka bir insanı her hangi bir dine girmeye zorlamak hakkı bulunmamasıdır. Çünkü böylesi bir zorlama insanların birbirinden farklı inanç ve dinlere inanmasını gerektiren Allah'ın iradesine aykırıdır. Allah şöyle

buyurmaktadır: "Eğer Rabbin dileseydi elbette bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Halbuki yine de ihtilaf edip duracaklardı."(Hud, 11/118) Dolayısıyla insanlardan herhangi bir grubu inanmaya zorlamak, Rahman olan Allah'ın iradesine aykırı düşmektedir.

İslam'ın en belirgin ilkelerinden biri de İslam'ın bayrağı altında yaşıyor olmakla beraber ona inanmayan insanların kendi inanç, gelenek ve görenekleriyle miras ve ayinlerini muhafaza etmesi ve devletin bu insanları himaye etmekle mükellef olmasıdır.

Dr. Edmon Ribat İslam devletinin müsamahakarlığından söz ederek şunları dile getiriyor: "İslam'ın idaresine bağlı halkların kendi inançlarını, geleneklerini ve tarihinin mirasını sürdürme hakkına sahipti. Böyle idi, tebaanın bağlı bulunduğu hükümdarlarının dinine inanmaya zorlamak siyaseti hakim bir dönemde bile".

Bu gerçek hem Kuran-ı Kerim, hem de Sünnet-i Seniyye'de sabittir. Hulefa-yi Raşidin ve onlardan gelen idarecilerin uygulamalarında görülüp canlandırılmıştır.

Üçüncü Gerçek: Allah (c.c.), Ehl-i Kitapla adalet ve iyilik prensibi üzerinde ilişkide bulunmayı bir kural sayıp

Kuran-i Kerim'de şöyle buyuruor: "Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı adil davranmanızı yasak kılmaz; doğrusu Allah adil olanları sever."(El-Mumtehane, 60/ 8-99)

Yukarıdaki bu ayetler İslam'a inan şahısları ikiye ayırdı, bunların birincisi Müslümanlarla barış içinde yaşayıp onlara karşı savaşmayan ve memleketinden dışarı çıkarmayan ekiptir. Bunlara iyi muamelede bulunulmalı ve iyilik yapılmalıdır. Bu ise Mısır'daki Hıristiyanların tavrı ve durumudur.

İkinci ekip ise, Müslümanlara karşı savaş açmak, memleketlerinden kovmak veya buna yardım etmek vesilesiyle düşmanlığı tercih ettiler. Bunları tutmak haramdır; aynen Mekke müşrikleri gibidir. Bu ayetin anlamı ve maksadı ise ikinci grup da yine iyilik yapılmasından mahrum bırakılmazdır.

Memleket düşmaları, eskiden beri yurdumuzu "Mısır"ı parçalamak için çeşitli vesilelerle vatandaşları arasına fitne tohumlarını ekip durmaktadırlar. Bunların en tehlikelisi İslam ve Hıristiyanlık adına tek yurdun çocukları

arasında ayrımcılık ve fitne sokmak faktörlerini yaymaktır. Düşman arap toplumlarımızın bu bileştirci uygarve medeni dokuyu yırtmaya muvaffak olunca Müslümanların ve Hıristiyanların başına musibetler ve felaketler gelecektir.

Yukarıda belirtilen gerçeklerden hareketle şu sonuçlara vadedik: Dinin partizan ve siyasi bazı çıkarlar adına kullanılmamalı; İslam'ın en bariz ve önde gelen ilkelerinden biri dinde bir zorlamanın bulunmaması; gölgesi altında yaşanan insanların inançlarını, dini ayin ve retüellerini muhafaza etmesi hakkına sahiptir, devletin bütün bunları da korumaktan sorumludur, Müslümanlarla dünyanın diğer milletleriyle barış içinde yaşama köprüleri kurmak asil ve yüce bir hedeftir.

Bu temelleri öğrendiysek "Kiliselerin Korunması" başlıklı konumuza girmek için bir ışık tutacağından hiç şüphe kalmaz.

Kiliselerin korunması dini bir görevin (farzın) olduğuna dair şeri' delillere geçmeden ve Şeriat'in korunmasını emrettiği her hangi bir şeye saldırmanın büyük bir suç olduğunu belirtmeden önce şunları dile getirmek istiyorum:

Müftülerin devlet ve İslam ümmetinin büyük meselelerine ilişkin vereceği fetva ve şeri hükümlerinin aralarında bir irtibat ve koordinasyon mekanizması bulunmalıdır. Bu mekanizma sayesinde söz konusu fetva ve hükümlerin arasında bir uyum ve tevafuk sağlanmalıdır. Çünkü insanların büyük meselelerle ilgili farklı, belki de çelişkili fetva ve hükümlerle karşı karşıya kalmaları memleket içinde kargaşaya ve düzensizliğe yol açabilir.

Bizce dini iyi anlamamış bazı kişilerin gayr-i müslimlerin ibadet yerlerine karşı saldırıya karışmaları şu sebeplerden kaynaklanır:

Birincisi: Fıkıh açısından olgunluğa ulaşmamaları veya İslam şeriatında Ehl-i Kitap'a ilişkin hükümlerle ilgili anlama kabiliyetinin eksikliği; hele radikal grup ve cemaatlerde. İkincisi: Ehl-i Kitap'le ilgili hükümlerde araştırmanın en iyi yolunu gösterip ortaya koyan ve müftünün işiyle hükümleri sadece kaynaklarından aktaran kişinin yaptığı iş arasındaki farkın tezahürlerini açıklayıcı ve bağlayıcı bir metodun eksikliği; fukaha arasındaki ihtilafli hükümlerle üzerinde ittifak edilmiş hükümlerin arasındaki farkı ve tebliğ amaçlı hükümlerle islami siyaset

sistemi hükümlerini birbirinden nasıl ayrılacağını bilmemek; ayrıca bütün bunların İslam hukuku inceleyip araştırmadan Ehl-i Kitapla ilgili hükümlerden bahs edenlerde bulunmamasıdır.

Üçüncüsü: Zaman, şartlar, insanların durum ve ihtiyaçları, zaruretlere ve son gelişmeleri dikkate almayıp bunlara riayet etmemektir. Halbuki şeri hükümler, sebeplerinin bulunup bulunmamasına bağlıdır.

Şimdi kiliselerin korunması meselesinin ana çizgilerini aşğıdaki delillerin kapsamında ortaya koyabilirim:

1- Kur'ân-i Kerim şöyle buyuruyor: "Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi."(al-Hajj, 22/40)

Arapça bilen herkes bilir ki Allah (c.c.) burada manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camileri yıkmayı yermektedir. Aynı hükme bağlı şeyleri bir araya getirmek demek olan atıf harfi (vav) ile bunları yan yana getirdi. Bu yüzden manastırların,

kiliselerin ve havraların yıktırılması da haramdır; mescidlere saldırma ve içinde ibadetlerin yerine getirilmemesinin haram olduğu gibidir.

"manastırlar yıkılıp giderdi" cümlesinin anlamı ise, bu manastırlar Hz. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) zamanında yıkılıp gidecekti, çünkü bunlar putperestlikten değil, bunlar da Allah'ın adı anılan yerlerden biri.

İmam Razi'nin, "içinde Allah'ın adı çok anılan camiler" cümlesini tefsir ederken Kelbî ve Mukatil'den aktardığını okuyunca bizim mirasımıza daha fazla hayran oluruz: bu ifade hepsine aittir, yani manastırşar, havralar, kiliseler ve mescitlerdir, çünkü Allah'ın adı bütün bunlarda anılmaktadır .

Sünneti-i Seniyye'de ise Hz. Peygamber Efendimiz'in Necran hıristiyanlarıyla anlaşıp onlara bir Emaname verdiği geçmekte.

"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. İşbu anlaşma Allah'ın peygamberi Muhammed'in Necranlılara Emannamesidir... Onların üzerinde hakimiyetinden dolayı Necranlıların ve maiyetindekilerin canları, malları, dinleri, varları ve yokları, aileleri, kiliseleri ve sahip oldukları

herşey Allah'ın ve Allah'ın peygamberinin güvencesi altına alınacaktır. Hiçbir psikopos ya da keşiş kilisesinden ya da manastırından edilmeyecektir ve hiçbir papaz papazlık hayatını terk etmeye zorlanmayacaktır... Necranlılar hiçbir zaman savaşa katılmaya zorlanmayıp mallarından öşür de alınmayacaktır "...

Ömer b. Hattap (r.a.) kendi döneminde de İlya halkına –Kudüslülere- bir ahit yazarak bunların dini özgürlüğü, kilise, mabed ve retüellerinin kutsallığını tanımıştır: Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, Bu sözleşme, Mü'minlerin emîri ve Allah'ın kulu Ömer tarafından İlya (Kudüs) halkına verilmiş bir emândır. Onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün ferdlerine verilmiş bir te'mînatır. Onların kiliseleri mesken yapılmayacak ve yıkılmayacak ve kısmen dahî olsa işgâl edilmeyecektir. İçindeki kutsal eşyâya dokunulmayacaktır. Mallarına el sürülmeyecektir. Kimse dinî inançlarından dolayı zorlanmayacak, kendilerine aslâ zarar gelmeyecek ve yurtlarına yahudiler iskân olunmayacaktır ".

Ömer İlyâ halkının isteğini kabul edip Kudüs'e girdiğinde Sahra (Kaya) üzerine biriken toz ve kirleri elbisesiyle temizlemeye başladı, etrafındaki Müslümanlar ve başkaları da bunu yapmaya onunla yarışır hale gelmişlerdir... Yahudiler tarafından ve Romalıların da gizli emiriyle Kıyamet Kilisesi etrafında yığılmış çöplere de yönelip bizzat bunları kaldırmaya başladı. Bunu da yapmaya başlar başlamaz etrafındaki herkes onun yaptığıнын aynısını yapmaya yarıştılar .

Hız. Ömer'in (r.a.) verdiği bu ahitname ve böyle davranması İslam şeriatından kaynaklanıp Müslümanlarla Ehl-i Kitap arasında ve Ehl-i Kitap milletleri arasında da iyilik ve adalet köprülerini kurmakta idi.

Böyle köprüleri kurmak İslam dininin asil amaçlarından biridir. Şeri hükümler de bunu teyit eder mahiyettedir. Bunlardan biri Müslüman kişinin herhangi bir nimetten dolayı komşusunu, tanıdığını veya akrabasını tebrik etmesidir. Dinin farklı olmasına bakmaksızın ve bu konuda hiç bir etkisi olmaksızın.

Müslümanın, bir akrabası ölen Ehl-i Kitap'tan olan komşusuna veya arkadaşına başsağlığı dilemesi de

bunlardan bir tanesidir. Hastalanınca onu ziyaret etmesi de müstehaptır.

Hz. Peygamber Efendimiz(s.a.v.), hizmetinde bulunan Yahudi çocuk hastalanınca onu ziyaret etmiştir. Bu, bilinen ve Sahihler'de sabit bir vakadır.

Müslümanların Ehl-i kitap'la uyum içinde bir arada yaşamaları Allah'ın emriyle gerçeklemede.

2- Kötülüklerin işlenmesine ve bahanelere karşı set çekmek İslam'ın Kuran-i Kerim'den esinlenmiş temel ilkelerinden biridir. Bu temel ilkeler hem şeriat yöntemi hem de ahlak yöntemi gereğince insani çıkar ve menfaatler dizisinde koordinasyonu gerektirir.

Söz konusu bu ilkenin amacı, kişinin kendi hakkını kötü kullanmaktan alıkoyulması ve her hangi bir hakkın sahibine bir faydalı olmaktan çıkarak başkalarına bir zarar haline gelmemedir. Pozitif hukukun tanıdığı sağlam bir ahlak ve hukuk ilkesi olan bu prensip, uygar toplumlarca uygulanıp hakkı kullanmada aşırılık olarak bilinir .

Hoşgörülü bu temel ilkenin içinden parladığı kandil Kuran-i Kerim'dir ki Kuran-i Kerim'de birçok ayette kaydedilir. Örneğin, "Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da cahillikle ileri giderek Allah'a sövmesinler." (En'am, 6/108) ayeti kerimesidir.

Kiliselere saldırıp kutsallığını çiğnemk hıristiyanların müslümanlara ve onların mescidlerine saldırmaya bahane olabilir. Böyle bir olayın meydana gelmemesi için karşı koymak gerek.

- 3- Sahabe-i Kiram, (r.a.) birçok memlekti feth etmelerine rağmen hiç bir kiliseyi yıktırmamışlardır. Sahabelerin ve ardından gelen ulema ve fukahaların hıristiyanların kiliselerini koruyup himaye altına almaları bu ibadet yerlerinin yıktırılması caiz olmadığına bir delildir.
- 4- Hakimin din amaçlarına, insanların menfaatine, ister yararlar arasında ister menfaatler arasında denge sağlamaya riayet etmeye dayalı İslami siyaseti anlamaya bağlı olarak kiliseleri korumak ve bunlara saldırıda bulunmamaya talimat vermesi görevlerindedir.

5- Müslümanlar İslami fetihlerden beri barış yoluyla feth ettikleri memleketlerdeki kiliseleri ve ibadet yerlerini himaye edip yıktırmadılar. İbn Kudama şöyle yazar: "Buna icma sağlandığı için bunlar hala müslüman memleketlerinde bulunmaktadırlar ".

Sulh kelimesi kapsamına Müslümanlarla diğerleri arasında yapılan ahitnameler, anlaşmalar ve sözleşmeler, yasalar ve ahitler aracılığıyla halihazırda toplumlarda yapılan çalışmaları girer. Bütün bunlar yerine getirilmesi gereken anlaşmalardır.

Yukarıda geçen yazılıp anlaşarak, durumun gerektirdiği veya aklın bütün delillerden hareketle İslam'ın herkese inanç özgürlüğünü tanımış, hiç kimsenin ona inanmaya zorlanması caiz olmayışı ortaya çıkmakta. Bunun bir gereği olarak da müslümanlar ülkelerinde yaşayan Ehl-i Kitap ibadet yerlerini koruyup bunlara hiçbir şekilde dokunmamalıdır. Hz. Ömer'in İlya'lılara verdiği mektup "Onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün ferdlerine verilmiş bir

te'mînattır. Onların kiliseleri mesken yapılmayacak ve yıkılmayacak ve kısmen dahî olsa işgâl edilmeyecektir" bunun en iyi delillerinden biridir. İbn Ebi Şeybe eserinde Ömer b. Abdülaziz(r.a.) "Herhangi bir manastır, kilise veya sinagogu yıktırmamaları için valilerine talimat verdiği" geçmektedir.

İşte bütün deliller gayr-i müslimlerin kilise, manastır, havra vb. İbadet yerlerine saldırılmasının caiz olmadığını gösterir. Kuran-i Kerim ayetleri ve Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ve onun sahabeleri ve halifelerinin de Ehl-i Kitab'a verdiği emannameler İslam'ın ehl-i kitabın yerlerini, canlarını, retüellerini ve ibadetgahlarını himaye altına aldığını belirtmekte. İslam tarihi bunun örnekleri, İslam'ın hoşgörüsünü ve diğer dinlere mensup insanlara, hele ehl-i kitaba karşı benimsediği medeni tavrını ve onların hakkını korumayı ve iyi muamelede bulunması hadiselerle dolup taşıyor.

İslam'da kiliselerin korunması²

Kiliselerin korunması, İslam'ın prensiplerine dayalı İslamı bir istektir. Bu ilkeler ve prensipler:

- 1- Dine muhafaza etmektir. Din ise, Hz. Adem (a.s.)'den başlayarak ta Hatemül-mürselin Hz. Mühammed (s.a.v.)'e kadar Allah'tan vahiy yoluyla indirilmiş olanıdır, ve bütün bunlar dinin özünü temsil ederek, Peygamberlerin kavimlerine taşıdıkları mesaj ve kendilerine gelen emirlere şeriat denir. (Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa, ve Hz. Mühammed)'in şeriatleri gibidir.

Tüm peygamberlere indirilmiş olan şeriatler, esaslar bakımından birdir. O esaslar, Allah'a meleklerine, peygamberlerine ve ahirete inanmaktır. Ayrıca, hayatın beş esasları temsil eden, tüm nesiller lazım gelen ve bütün ilahi şeriatler ikrar ettiği insanı zaruretleri (Din, can, akıl, ırz ve mal) korumak hususunda tüm dinler aynı fikir benimsemektedir. Allah, Bu insanı zaruretler için peygamberlerine dini mesajı indirdi.

² Araştırma hazırlayan: Dr. Prof: Abdüllah El-Neccar

Bunun için, bütün şeriatler insanı değerler ile güzel ahlak hususunda aynı fikir oldukları gibi, insanı zaruretlerin konusunda aynı fikir paylaşıyorlar; vefa, cömertlik, doğruluk, emanet v.b. gibi, ve buna muhalif olan ahlakları (vefasızlık, cimrilik, hıyanet v.b.) yasakladı. Dolayısıyla, insanı değerler bütün dinler arasında kabul edilip, korunması da icab edilmiştir. Üstelikle, onların hakkında herhangi bir görmezliktenlik ya da saldırmak reddetti.

Dini zaruretler ile ahlaki değerler, bütün semavi dinler arasında ortak bir simge ve dinlerin üzerinde bina kılındığı güçlü esasları temsil eder. Bu suretle, dine muhafaza, türlü semavi şeriatlerin tüm dini değerlerini içine alır. Bunun üzerine ve neticesi olarak, ibadet evlerine de muhafaza etmek demektir.

2- Allah'ın zikri, Müslüman ve gayri- müslimlerden –hiç bir akidete tabi olmasa bile- istenilen bir gayedir. Allah'u Te'âlâ buyuruyor ki: " Onlar, haksız yere, sırf, “Rabbimiz Allah’tır” demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah’ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah’ın adı çok anılan

manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi."³. Bu ayeti tefsir ederken, Kurtubi diyor ki:

Allah (c.c.), geçmiş diyanetlerin ehalesinin ibadet evlerini zikretmiştir. Bunlar, rahiplerin manastırları, hiristiyanların kiliseleri, yahudilerin havraları ve müslümanların mescitleri; bu ibadet evlerinin ehalesi semavi Kitaplar'a sahiptir, ve onun içinde koruması lazim gelen kutsallar var.

Dolayısıyla, önceden diyanetleri Allah'tan indirilmiş olan ibadetlerin evlerini korunması ve muhafaza ettirmesi lazim gelen bir ilkedir ve yıkılması hiçbir zaman caiz olmamaktadır.

Allah'ın zikri herkesten istenilmiş bir amaç olduğu gibi, bu zikre tüm yardım eden tedbirler de istenilir. Çünkü amaçtan daha ziyade bir vesile olduğu sapittir. Bunun mcebince istenilmiş gayeye erdirebilen vesile nihayette istek olur.

³ - Hac suresi, 40-41. ayetler.

3- Allah, özgürlükle ve kanaatta bulunmakla ona inanmayı icap ettikten sonra, herhangi bir kimseyi başkaların tarafından ona inanmaya zorladıklarını yasaklamıştır, Allah (c.c.) buyuruyor ki: " Dinde zorlama yoktur; Artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır."⁴

Allah (c.c.) önceden kullarına verdiği özgürlüğü yeniden geri alması ya da onun tersine bir emir etmesi mantıklı bir şey değil, ve başkalar kendilerinin ibadet evlerini yıkmalarıyla onları cezalandırmaz. Bazı insanlar öylesini yaparsa, o zaman Allah'ın ve Hz. Peygamberin tarafından ikrar edilmiş ihlal etmiş olur, ve Allah'ın insanlara icap etmediğini, kendisini icap etme yoluyla tanrılaştırmış olur.

Muhakkak ki; Gayri- müslimlerin ibadet yerlerini yıkıp saldırmak Allah c.c dinine aşırılık katmak gibidir. Yasaklanan dini zorlama gibidir. Allah c.c insanın yaratma amacına ayıkırı gibi olur.. Allah insanı dini inançlarda serbesçe bıraktı. Naslara göre dinde zorlama yoktur. Allah'u Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "Dinde zorlama yoktur; Artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır.". Dininde zorlama olmadığını

⁴ - Bakara suresi, 256. ayet.

bildiriyor. Ensar'dan bazıları, yahudi veya hristiyan olmuş oğullarından birisinin yeniden İslâm dinine girmesi için baskı ve zorlama yaptığında bu ayet nazil oldu. Çünkü ehli-i kitab olan yahudi ve hristiyanlarla benzerlerinden cizye alınır ve dinlerinde serbest bırakılırlar. Onlar da dinlerinden ancak kendi seçimleri ve hür iradeleriyle çıkarlar. Bu islâm'm bütün insanlar için koyduğu genel bir prensiptir. Dolayısıyla hiç kimse başka birine dini inancından dolayı baskı yapamaz ve kiliselerini yıkmak yasak ve günahdır.

- 4- Gayrimüslimlerin kendi kiliselerini korumak hakkı müslümanlarla antlaştıklarına bağlıdır. Eski din adamlarımızın ifadesiyle sulh yoluyla fethedilen topraklar yani anlaştıktan sonra elde edilen topraklardır. Bunun örneklerinden İslam fetihlerine duygu besleyip işbirliği yapan Mısır topraklarıdır. Bu ülkelerde bulunan ibadet yerlerini dokunmak caiz olmaz da korunması gerekir. binalarından biri yıkılırsa tekrar onarılma hakkı var.⁵

⁵ İbn Kayyim. Ehli Zimmetin Ahkamları. s.121-130

Fıkıh imamları dedikleri sulh (barışmak) ibadet yerlerine saygı göstermeye ve zararla dokunmasına temel tutmuşlar. Çağımızda gelişen sulh, artık tek vatan çocuklarının arasında eşitlik yaratan ve din, ırk, renk, cins, dil gibi sebeplerden dolayı aralarında da ayırmayı engelleyen anayasal prensipler haline gelmiştir. Bu mesele artık tek bir vatan çocuklarını bir araya getiren vatandaşlığın temellerinden biri olmuştur. düşmanlık ve günah üzerine değil birlik ve iyilik üzerine bir yaşam uğruna.

Anayasal prensipler tek bir toplumun çocukları arasında geçici farklılıklara bakmadan bir sözleşmenin anlamına gelmektedir ve bu sözleşmeyi yerine getirilmek lazımdır. Allah Te'âlâ'nın şöyle buyurduğu gibi: "Ey inananlar, yaptığınız sözleşmeleri yerine getirin."⁶ O zaman gayrimüslimlerin kiliselerini yıkıp zorbalıkla almak caiz olmaz.

5- Kiliseleri inşa etmenin politikası milletin genel menfaatına bağlıdır. Yönetici veya hükümdar tarafından dini baskı yapılmadan hıristiyanların sayısına yani azlığına ve çokluğuna göre kestirilir.

⁶ Maide süresi. Ayet 1

Dolayısıyla hükümdar izniyle olmak üzere eğer hıristiyanların sayısı fazla ihtiyaç duydukları yeterli yeni kiliseleri inşa edebilirler. Peygamber efendimiz (s.a.v.) ve kendisinden sonra sahabeleri gayrimüslimlere ihtiyaç duydukları ibadet yerlerini bırakmışlar.⁷

İbn Kayyım diyor ki: Bunun kesin kararı şöyle denir; "İmam veya hakim hıristiyanların sayısına yani azlığına ve çokluğuna göre müslümanların menfaatına sebep olanı yapar, eğer sayıları az ise, o zaman kendilerine yeterli kiliseler bırakılır. Ama sayıları çok ise ihtiyac duydukları kiliseleri inşa eder."⁸

6- Tüm Şeriat burhanlarına göre kiliseleri yıkmak caiz değildir. Kur'ân ve Sünnette söylendiği gibi, hatta Sahabelerin eserlerinde de kiliseleri yıkmak bir günahdır.

Kur'ân-i Kerim'den deliller şöyledir:

Allah'u Te'âlâ buyuruyorr ki: "Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip

⁷ - İbn Kayyım. Ehli Zimmetin Ahkamları. s.129

önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi."⁹

Bu âyet-i kerîme zimmet ehlinin kiliselerini, havralarını, ateş yaktıkları olan ibadethanelerini yıkmayı yasaklamaktadır. Ancak daha önce bulunmayan yeni ibadethaneleri inşa etmelerine izin verilmez. Mevcut binalarını ne genişletebilirler, ne de yükseltebilirler. Müslümanların ise, bu zimmet ehlinin ibadethanelere girmemeleri ve orada namaz kılmamaları gerekir. Eğer zimmet ehli mabedlerinde bir fazlalık meydana getirecek olurlarsa, yıkılması gerekir. Harb ülkesinde bulunan havra ve kiliseler ise yıkılır. Ancak İslâm ülkesinde zimmet ehline ait olanlar yıkılmaz, çünkü bunlar İslâm ülkesi ile ahitleştikleri vakit korunmalarını istedikleri evleri ve malları durumundadır.. âyete göre böyle yerlerin yok edip yıkılmaması hatta koruması gerektiğini göstermektedir.¹⁰

2)Sünneti Seniyyeden deliller de şöyledir :

⁸ -İbn Kayyim. Ehli Zimmetin Ahkamları. s.131

⁹ -Hac süresi ayet 40

¹⁰ -Kurtubi, El-Camiu li-Ahkami'l-Kur'ân, s.70

Urve İbn Zubeyr (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre: " Resulullah (s.a.v.) Yemen ehline eğer yahudi veya hıristiyan varsa fitne edilmez diye yazmıştı " demiştir.¹¹"

Bu hadis-I şerifte delilin dercesini yönü:

Peygamber efendimiz (s.a.v.) gayrimüslimlerin fitne edilmesini yasakladı. Fitne demek onun inandığı dinin emirlerini uygulamasını engellemektir. Kilise yıkmak o zaman hadis-i şerife göre yasak olur.

3) Sahabilerin eserlerinden deliller şöyledir:

Rivayet edildiği gibi, Ömer İbn Hattâb (r.a.), Humuslular ile kendilerine, mallarına, onların şehrinin duvarlarına ve kiliselerine güvenlik vermek üzerine barıştı. Kudüstekilere antlaşmasına göre: kendilerine, mallarına, haçlarına ve kiliselerine güvenlik vermek üzerine anlaşıp ve kiliseleri yıkılmadan, yeri eksilmeden, haçları kırmadan, mallarından hiç bir şey almadan, dini zorlama yapılmadan ve onlardan birine zarar dokunmadan barıştı.¹²

¹¹ -Abu Ubeyde, El-Amval . s.35

¹² - Bkz: Bellazeri, Fütühül büldân, Beyanüla'rabi kurulu yayınevi. s.131 ve Ebu Yusuf, Haraç.s.148

Amr İbn Elas (r.a.) Mısır hıristiyanlarına yazdığı ahda göre şöyledir: " Bismillah er-Rahman er-Rahim, Mısır'ın hıristiyanları için kendilerine, mallarına, haçlarına, kiliselerine karaları ve denizlerine hiç bir şey eksilmeden güvenlik verilmiştir. Bu ahdın (antlaşmanın) üzerine Allah'u Te'âlâ kitabına, rasulüne, Emirilmü'minin olan halifenin ve mü'minlerin zimmeti olsun. "¹³

7- Şu belli burhanlara ve ikrar edimiş prensiplere aykırı bazı naslardan ortaya gelen sadece iki hizip arasında silahlı çekişmelerin fikhına taşınır. Artık bu çekişmelerin vakti bitmiş. Müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki ilişkiler uluslararası antlaşmalara göre belirtilmiş olmuştur. Bunun üzerine bir taraf öbür tarafa saldırmaz, her insanın diğer bir insanla vatan içinde ve dışında hayatta eşitlik hakkına sahip olduğunu kesinleştirilmiştir. Ayrıca eski zamanlardan beri Mısır'daki müslüman ve hıristiyanlar arasındaki ayrı ilişki, barış, sevgi, vatanın refahı ve korunmasıyla ilgili işbirlik bambaşkadır.

¹³ - Elnücumü- Zehire. 1.cilt. s.24. Mısır Milli Kütüphanesi.

Bilindiği gibi kişisel yargı bulunduğu zamanı, yeri ve şartlarının değişmesiyle değişir. Öyle ki bu yargılara burhan ve delil kalmadı. Artık kiliselerin korunması tatışılmaz bir mesele haline gelmiştir. Sapık fetveler sadece Allah'tan korkmayan, ayetlerini saçma sapan bir şekilde kendilerine göre uydurarak kullanan İŞİD örgütü gibi grupların tarafından uydurulmuştur. Bu yanlış ve gereksiz aşırılığa çağırın düşüncelerin hepsi doğru yol ve gerçekte hiç ilgisi yoktur. Şeriatimizin hoşgörölüğü gereğince kiliseleri ve diğer dinlerin ibadet yerleri yıkmak caiz ve mübah olmaz. Şeriat yagılarına ve burhanlarına göre gayrimüslimlerin kiliseleri yıkılmaktan korumak vacibe gelir.

İslamda Kiliselerin Korunması ¹⁴

İslam'ın hoşgörüsünden ötürü gayr-i müslimanlerin ve diğer inançlara sahip olanları serbestçe istedikleri inançları seçebilirler, islam hiç kimsenin kendi dinini zorla tutturmamış ve belli başına bir din kabullenmesini zorlamadı.

Bu anlamda Allah'u Te'âlâ buyuruyor ki: "Dinde zorlama yoktur; Artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır. Tağutu (saptırıcıları) inkar edip Allah'a inanan kimse, kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa sarılmıştır. Allah işitendir, bilendir."¹⁵

Yani kimseyi İslâm dînine girmeye zorlamayınız, buyurmaktadır. Çünkü bu din son derece açıktır, burhanları ve delilleri açık olduğundan kimsenin ona girmeye zorlanmasına ihtiyâcı yoktur. Allah'ın İslâm'a ilettiği, göğsünü açtığı ve basiretini aydınlattığı kişiler İslâm'a kendiliklerinden girerler. Allah'ın kalblerini körelttiği,

¹⁴ - Yazı, Kahiredeki Ezher Üni. Şeriat ve Hukuk Fakültesi. Fıkık hocası Emekli prof. Muhammed Abdussattar Elcibali tarafından yazılmıştır.

¹⁵ - Bakara süresi, 2565. ayet.

gözlerine ve kulaklarına damga vurduğu kişilerin ise zorlanma ile bu dîne girmeleri bir anlam taşımaz.¹⁶

İslam gayr-i müslimlere kendi inandıkları dinlerin ibadetlerinin yerine getirmelerini özgürlük vermektedir. Ne kilise ne de havra yıkılıp haç veya slogan neyse kırmasına müsaade etmemektedir. Gayr-i müslimlerin zorla İslâmlaştırılmasının engellenmesinin yanında ihtida edenlerin eski dindaşları tarafından rahatsız edilmelerine veya tekrar eski dinlerine dönmeleri yönünde gayrimüslimlerin baskı yapmalarına da müsaade edilmemekteydi

Zimmilerin haklarıyla ilgili bu genel ilkeye göre ; onların görevleri bizim görevleri aynı olacak. onların ve edindikleri dinleri rahaça bıramaktayız. Fıkıhçıların dilinden çıkan

Bu ilkeleri teyit eden bazı eserlerden şunlar:

1) Ömer ibn Abdulaziz kitabı : ne kilise ne havra ne de içinde tapındıkları ateşin evi yıkılmaz.¹⁷

¹⁶ - Tefsir ibn Kesir 1. böl.s.310.

¹⁷ - İbn Ebu Şeybe. Cihat kitabı , Darulfikr yay.

2) Ataa'dan naklediliği gibi kilise yıkılır mı diye kendisine sorulduğunda o da hayır diye cevap verdi.¹⁸

Bunun üzerine, tüm ülkelerde müslüman ve gayr-i müslimleri bir araya getiren vatandaşlığın gereğince Yahudi veya Hristiyan gibi başka din edinenlerin kendi kilise ve sinagoglarında kendi ibadetlerinin hiç bir zarar görmeden yerine getirme hakkına sahipler. Hatta ihtiyaç duyduklarında ve hakim izin verdiğinde sinagog veya kilise inşa edilmesine engel olunmaz.

Mademki gayr-i müslimlerin edindikleri din neyse rahatça bırakılacaklarına göre inaçlarındaki çanı çalmak ve tevrat ve incil okumak için kullandıkları ibadet yerleri (kilise ve havra gibi) yıılmasına izin verilmez.¹⁹

Fıkıh adamları, o gayr-i müslimlerin caiz sandıkları ibadetlerin yerine getirmekten engel olunmadığını gördüklerine göre o zaman onların mabetlerini yıkmak gerekli olduğunu demek yanlıştır. Yasak olmamak da yıkmamak gerektirir.

¹⁸ - İbn Ebu Şeybe. Cihat kitabı.

¹⁹ - Kesani, Bedei Sanayi.5.böl. s.4336. Elhidaye, 2.böl. s.162.

Bu peygamberlerin yöntemidir ve onlardan sonra sahabiler sözde ve gerçekten takip ettikleri yöntemidir. İşte Hz. Ömer ibn Hattab son günlerindeyken zimmiler için iyilik tavsiyede bulunmuştu. Demiş ki benden sonra gelen halifenin zimmilere iyilik etmesini, antlaşmayı yerine getirmesini, arkalarından savaşmasını ve güçlerinin üzerinde fazla yük yüklememesini tavsiye ederim.²⁰

Müslümanların fethettikleri ülkelerin insanlarına karşı nasıl davrandıklarını unutmamaktayız. Adalet ve eşitlik temeli olan ve haksızlıktan uzak bir muameleydi. Bu da Hz. Amer ibn El As (r.a.) Mısır'daki hristiyanlara karşı davranması gibidir. Onlara haksızlık etmeyip güçlerinin üzerinde yük yüklemeyince de sevgilerini kazanmıştır. İstiyerek itaatini kabulederek valiliğini de sevmişlerdi.

Gerçekten müslümanlar Mısır'daki hristyanları çok ilgilenmişlerdi. Çünkü peygamber efendimiz (s.a.v.) bir hadisinde onların hakkında iyi tavsiyede bulunmuş ve şöyle buyurmuştur ki: "Mısır'ı fethettiğiniz zaman Qıptılarla

²⁰ - Tabari, Peygamber ve Krallar Tarihi, 2.böl. s.162.

(Mısırın hristiyanları) iyi davranın! Çünkü onlarda zimmet ve rahmet vardır.²¹

Nitekim Peygamberimiz Hz. Muhammed bir hadisinde, bir zimmiye zulmeden, gücünün üzerinde yük yükleyen ve isteği dışında ondan zorla bir şey alan kişiye kıyamet gününde bizzat kendisinin düşman olacağını belirtmiştir. Gayr-i müslimlere, İslâm ilkeleri gereğince muamele edilmiştir.

Bundan da İmam Abu Yusuf'tan Halife Harun Raşit'e nasihatına göre onlara haksızlık etmek, eziyet veya güçlerinin üzerinde yük yüklemek gibi şeyler olmaz ve işlerini yürütülür. Müslüman idarecilerin tarafından onlara karşı kötü davranış olursa, fıkıh adamlarımız gücüne gider ve onu kınamaktaydı.

Bunun üzerine kiliseleri ve sinagogları yıkılmamalı ve devlet tarafından korunması gerekli sadece iç saldırıdan değil, dıştan onlara zarar veren bir saldırı olursa onları korumak ve yanlarında bulunmak gerekir. İmam Elleys (r.a.) gayr-i müslimlerden biri esir düştüğünde dedi ki;

²¹ - Hakimden Mustedrekte 2. bölüm s. 553 ve dedi ki: iki imamın şartına göre sahihtir.

"Bence hazinehaneden bir paraya bedel veya diyyet alıp zimmi olsun."

Demek ki mabetleri yıkılmaz. Halbuki İslam insanlara inançlarda özgürlük vermektedir. Onlardan hiç biriye İslam kabullenmeye zorlamamasını emretti.sadece onları güzel bir şekilde İslama girmeye davet edilir. Islamiyete davet ve teşvik bir şey ve dinde zorlama bambaşka bir şeydir. Birinci şey yasal ikinci şey ise zorlamayla basmaktır. Dinimizde, dinde zorlama yasaktır. Allah'u Te'âlâ buyuruyor ki: "Dinde zorlma yoktur"²²

İşte Peygamber Hz. Muhammed sahabilerine paygamberliğinin kanıt ve mucizelerinden biri dianlatırken şöyle buyurmuştur: "Siz kîrâtın kullanıldığı Mısır'ı fethedeceksiniz. Oranın halkına iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira onlara bir ahid ve eman görevimiz, bir de akrabalık bağımız vardır." O zamanki Mısır halkı Hristiyan olmasına rağmen iyi tavsiyede bulundu.

Hz.Ömer ibn El-Ăs (r.a.) bu hoşgörüyü Mısır'ı fethettiği zaman gerçekten uygulamıştı. Öyle ki hristiyanlara

²² - Bakara suresi, 256. ayet.

dinde özgölük vererek patrik Benyamine yaklaşık on üç yıldan beri kendisinden kayıp olan tahtını geri verdi. Hatta İskenderiye'ye gittiğinde iyi karşılanmasını emretti. Böyle, ve buna benzer olaylar gayr-i müslimlere karşına kadar hoşgörölük olduğunu göstermektedir. Onlara din ve inançlarda özgölük bırakılmıştı ki rahatça ibadetlerini yerine getirebilmek için kiliseleri yıkılma ve tahrip etmeden kendilerine tarruz olmadan yaşayabilirler.

İşte budur islamın bu mesele ile ilgili görüşüdür ve çağdaş fetvelerin ortaya çıkarması gerekmektedir.

İslam'da kiliselerin korunması²³

İslam şeriatının hedefleri ve Kurân-i Kerim'in genel kurullarındaki hoşgörü, merhamet, affetmek, yumuşaklık, dayanışma olan ilkelere dayanarak sözlerimi başlıyorum.

Kiliseleri yıkmak veya onlara saldırmak herhangi bir şekilde şeriatimize göre, şu sebeplerden dolayı haram ve günahdır;

Birinci olarak: Kurân-i Kerim'de veya Şerif Sünnette müslümanların bunu yapmalarını emrden bir şey yoktur. Aksine kiliselerin korunmasına dair çok delil vardır. Zire diğer dinlere sahip olanların haklarından ve şeriatin yaptırılmasını ve uygulandırılmasını gerektiren büyük hedeflerinden biridir. Allahu Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "Allah, insanların bir kısmını bir kısmı ile defetmeseydi, şüphesiz manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan mescitler yıkılıp giderdi."²⁴

²³ - Yazı, Kahire Üniversitesi, Darul ulum Fakültesi. İslami bilimlerin hocası emekli Prof. Muhammed Nabil Genayim tarafından yazılmıştır.

²⁴ - Hac suresi, 40. ayet.

Yüce Rabbimiz bir kısım insanların zararlarının diğer bir kısım insanlar tarafından engellenmesi neticesinde mabetlerinin zararlardan korunduğunu ifade ederek, inanların dikkatlerini zararların önlenmesine çekmektedir. Allah insanları birbirlerine karşı savunmasız bıraksaydı, yeryüzü yaşanabilir olma özelliğini çoktan kaybetmiş olurdu.

İkinci olarak: Hz. peygamber (s.a.v.) Medine'de, Arap yarımadasında ve Yemendeki kitap ehllileriyle muamele edip de onlarla kötü davrandığını veya onların ibadethanelerini yıktırılıp saldırı yapma emrinde bulunduğunu rivayet edilmedi. Aksine peygamberimiz bir savaşta gazi müslümanlara onların mabedlerini yıktırılıp tahrip ettirilmesi, rahip, yaşlı, kadın ve çocuk olanların öldürmelerini yasakladı.

Üçüncü olarak: Hulefa Raşidînler (r.a.) da peygamberin peşinde gittiler ve aynı yaptığını yapmaya çalıştılar. Onlardan kilise veya sinagog yıktıran ve tahribe çağıran biri görülmemiştir. Aksine kilise ve sinagogların koruduklarını ve gayrimüslim olanlara iyi davrandıklarını

bulduk. Emirilmü'minin Hz. Ömer ibn Hattâb (r.a.) kudüs fethinde kilisenin dışında namazını kılıp da her hangi bir kimseye kötülük ile dokunmasın veya kiliseyi cami olarak kullanılmasın diye öyle bir emir verdi. Hz. Ömer böylece kiliseyi korumuş olur. Hatta buna dair bir antlaşma yapmıştı.

Dördüncü olarak: Peygamber (s.a.v.)'ın sahabileri, Hulefa raşidîn (r.a.)'in ve onların valileriden fatih olan liderler de Mısır, Şam, Irak ve diğer yerlerdeki kiliseleri korumuşlardı. Sad ibn Ebi Vakkas (r.a.) Irak'ta, Halit ibn Valîd (r.a.) Ürdün'de, Ebu Ubeyde ibn Cerrâh (r.a.) Şam'da, Amr ibn El-Ăs (r.a.) Mısır'da ve diğer liderler diğer yerlerde hiç bir kiliseyi yıktırıp tahrip etmediler, aksine hep kiliseleri korumaktaydı.

Buna da kanıt olarak, islamin tarihi boyunca 15. yüzyıl boyunca kiliselerin yıkıldığını veya tahrip edildiğini ne okuduk ne de duyduk. Sadece Tatarların devrinde olduğu gibi zalimler müslüman diyarlarını taze ve kuru her şeyi yok edip tahrip ederlerdi. Ama müslümanlardan hakim olsun vatandaş olsun hiç bir şeye zarar vermemişler.

Beşinci olarak: İslam, kitap ehlieleri ile hoş muamele ve iyi davranmayı açıkça emretti. Onlar davranışlarda ve muamelelerde bizim gibi muamele edilir. Bir zimmiye zarar veren kişi Allah ve Resulüne düşman olur. Adalet ve insafla onlarla davranmak gerekir. Allahu Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "Sana gelirlerse aralarında hükmet ya da onlardan yüz çevirir. Onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir şeyle zarar veremezler. Hükmedersen aralarında adaletle hükmet. Muhakkak Allah adaletli olanları sever."²⁵

Bunlardan da: Bir müslüman erkek zimmi bir kadın ile evlenebilir ve onunla evlenmiş kadının kilisede kendi ibadetlerini yapabilmek için ona izin vermesi gerekir. Onların yemeklerinden de yiyebilmektir. Allahu Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "Bu gün, temiz olanlar size helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği sizin için helâldir. Sizing yemeğiniz de onlar için helâldir. Mü'min kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kitap verilenlerden iffetli kadınlar kendilerine ücretlerini verdiğiniz taktirde zinaya sapmadan ve gizli dostlar edinmeden iffetli olmak üzere sizin için helâldir. Her kim de imanını inkâr ederse muhakkak onun

²⁵ - Maide süresi, 42. ayet.

ameli boşa gitmiştir ve o ahirette de hüsrana uğrayanlardandır.²⁶". Ayrıca da daha başka şeri hükümler de var.

Altıncı olarak: Bu kiliseler ve hıristiyanlar tek bir vatana bağlıdır. Aynı kültür aynı duygulara göre birlik içinde kaynaşmışlar. İşbirlik ve dayanışma üzerine kurulmuş bir aile haline gelip birlikte yaşıyorlar, öyleyse niçin bölünmesine ve ırkçılık ve ayrımcılığın çatışmasına nasıl kabul edeceğiz.

Savaş yoluyla alınan yerdeki gayrimüslim mabedlerinin mülkiyeti İslam devletine aittir. Kullanma hakkı ise gayrimüslimlere bırakılmıştır.

Yedinci olarak: Şeri kurala göre sadece bize saldırana saldırdığı gibi saldırırız . Allahu Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "O halde kim size saldırırsa size saldırdığı gibi siz de ona saldırın. Allah'tan sakının ve bilin ki, şüphesiz Allah muttakilerle beraberdir."²⁷

Şimdiye kadar mısırlı hıristiyan kardeşlerimizin tarafından camilerimize hiç saldırmamışlar, aksine camilerin inşa edilmesinde yardım edip de hep korunmasına çalışırlar.

²⁶ - Mâide suresi, 5. ayet.

²⁷ - Bakara suresi, 194. ayet.

Madem ki durum şöyle, neden müslüman olanların, hristiyanların kiliselerine saldırıp yerle bir etmeye çalışacaklar? İyiliğe ve ihsana karşı iyiliktir. Her taraf diğer tarafa kendisine davranılmak istedikleri gibi davranmalıdır. Allah'u Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "Allah, din konusunda sizinle savaşmayanlara, sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz size. Çünkü Allah adaletli davrananları sever.²⁸". Birr kelimesi, bütün ve çeşitli hayır, her türlü iyiliği vesile olan şey, sevgi, muhabbet ve üzerine gökler ver yerin esası olan adaleti toplayıp da kapsayan bir sözdür.

²⁸ - Elmümtehane suresi, 8. ayet.

İslam'da Kiliselerin Korunması²⁹

Hamd, kuluna Kitab'ı (Kur'ân'ı) indiren ve onda hiçbir eğrilik yapmayan Allah'a mahsustur. Onu dosdoğru (bir kitap) olarak (indirdi) ki katından gelecek şiddetli azaba karşı (insanları) uyarısın ve yararlı işler yapan müminlere kendileri için güzel bir mükafat bulunduğunu müjdelesin³⁰.

Salât ve selam müjdeleyici, uyarıcı ve Allah'ın yoluna çağıran bir davetçi ve aydınlatıcı bir kandil gönderilmiş olan ve muttakilerin imamı Peygamberimiz, önderimiz ve efendimiz Muhammed b. Abdillâh'ın, onun âlinin, ashabının, kıyamet gününe kadar onun yolunda gidenlerin ve hidayetiyle yol bulanların üzerine olsun. Bundan sonra..

Şüphe yok ki, arasına bazılarının din aşırılıklarını (din fanatizmlerini) ve bazılarının cehaletlerini kullanarak, Müslümanlar ve Hristiyanlar aralarına fitne ve fesat sokan gizli eller vardır.

²⁹ - Bu bölüm Tefehne el-Aşrâftaki Ezher Üniversitesi, Şeriet ve Kanun Fekültesinin dekan yardımcısı Prof dr Abdülhalim Mansur tarafından yazılmıştır.

³⁰ - Kehf suresi, 1-2. ayetler.

Bunun görünüşleri ve belirtileri, fanatiklerin bir kaçı bazı Müslüman ülkelerindeki kiliselere saldırımları, tıbbk terör örgütü olan IŞİD Süriye, Irak gibi ülkelerde yaptığı kiliseler yıkıp da yakma ve ırlara geçmek, hürmetleri ihlal etme gibi, bu fikre inan diğer terör örgütleri ve fanatik akımları yaptıkları apaçık bir şekliyle görmekteyiz. Bu örgütlerin tutumu, Müslümanların ve Hristiyanların arasında gerginlik ve büyük tedirginliğe ve çekişmeye yol açmaktadır. Belki orada içli (yerel) ve dışlı (yabancı) gizli eller, bu çatışmaları parlatıp da müslümanlar ve hristiyanların arasında fitne ateşleri alevlendirerek, böyle de olaylar ortaya çıkarmaya çalışırlar. Belki de bu olaylar ve işleri yapıp deli dolulara ve fanatik müslüman gençlere nispet ettirirler.

Bu olaylar yapanlar, şeri hükümlerine dayanmayan ve zaif olan nakilleri benimsemektedirler. Bunun için kiliselere ve müslüman olmayanlar ibadethanelerine saldırma hükmünü belirletmek lazımdı.

İlk başta şöyle diyebiliriz:

İslam; kiliselere, manastırlara ve camilere ve bütün ibadethanelere saldırmak haram kılmıştır. Bu hükümü şöyle aslına çevirebiliriz:

Birinci olarak: İslam; inanç özgürlüğüne kefil etmesidir. Herkese bilindiği gibi, İslam her kimsenin inanç özgürlüğüne kefil olup da İslam'a girmeye baskı etmeyi ya da zorlamayı haram kılarak, kimseye de zorlama yapmamasını emretmiştir. Buna kanıt olarak, Allah'u Te'âlâ şöyle buyurduğu: "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır."³¹ Ve Allah'u Azze ve Celle şöyle buyurduğu: " O halde insanları hep mümin olsunlar diye sen mi zorlayacaksın? "³².

Bu iki ayet, kimse İslam'a girmek için baskı yapma ya da zorlama haram olduğunu belirletmektedir. Yukarıda zikredildiği gibi İslam; inanç özgürlüğüne, dinin ayinleri ve nüsükleri ibadethanelerde özgürlüğü ve bu ibadethanelerin korunmasını kefil olmaktadır.

İkinci olarak: İbadethaneleri koruması gerekli olduğu:

³¹ - Bakara suresi, 256. ayet.

³² - Yûnus suresi, 99. ayet.

Buna kanıt olarak: 1): Allah'u Te'âlâ şöyle buyurduğu: "Kendilerine savaş açılan müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için izin verildi. Şüphe yok ki Allah'ın onlara yardım etmeğe gücü yeter. Onlar, haksız yere, sırf, "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Şüphesiz ki Allah, kendi dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."³³

ayetden çıkan delil Allah'u (Azze ve celle) manastırlar, kiliseler, yavrular ve mescitlerin yerle bir etmek çok kötüleyip ve zem yerinde getirmektedir. O yerlerin hükmü de " vav-i atif " (" ve " bağlama edati) ile başlamıştır. Halbuki " vav-i atif " ortak hükümünü yaptırmaktadır Buradaki hüküm de bu ibadethanelerin yerle bir edilmesi gayri cayiz olduğu, oysa manastır ve kilise aynı hüküm almaktadır.

³³ - Hac suresi, 39- 40. ayetler.

2): peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurduğu: "Zarara sokmak ve zarara karşı intikam almak yoktur."³⁴

Bu hadisten çıkarılan delil: Peygamber (s.a.v.) zarar vermek ya da zarar görmek yasaklamıştır. Zarar: iyiliğin tam zıttıdır. Ona zarar verdim, zarar veriyor denilmektedir. Bunun anlamı, kimse kardeşini hakını alarak zarar vermesin, haklarından da ibadethanesinden mahrum kalmaktır. Bu da hadisinin ışığında caiz değildir. Çünkü bu şekilde davranmak ona zarar vermek demektir.

Üçüncü olarak: Gayr-i müslimler ile (Müslüman olamayanlarla) yapılan sözleşmelere bağlı kalmak:

Peygamber (s.a.v.), ashabı kiram ve Tabi'ın zamanından beri kiliselere ve manastırlara zarar verilip de onlara saldırılmaması bilinen şeylerdendir.

Bugünlerde kiliseler İslam diyarında (ölkelerinde) bulunmakta ve İslam ölkelerinde var olan kiliselerin yıkılması caiz değildir. Çünkü eskiden beri bu ölkelerde bulunmaktaydı ve sahabe ve tabi'ın bu ölkeleri feth ettikleri zaman bu kiliseler görüp bırakmışlar. zira bu kiliseler ya

³⁴- İbn-i Mace, 2\784, İbn-i Abbas, 2340, Menâvi'nin Fayz'ül Kadîr, 12\6484, No. 9899, Sünen Darakutnı, 3/77, No. 288, Sünen Beyhakî, 6/156.

eskiden inşa edilmişti ya da hıristiyanlar hakimler izin alıp da yenileri inşa etmişlerdir³⁵. Buna kanıt olarak şu deliller zikrederiz:

Peygamberimiz (s.a.v.) ve ondam sonra gelen halifeler ve sahabeler ve tabiîn gayr-i müslimlerle yaptıkları güvence (emân) anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar gereğince İslam toplumunda yaşayan gayri müslimlerin mal, can ve namus güvenliklerini korumuş ve güvence altına alınmıştır.

Bu anlaşmalardan:

- 1- Peygamber (s.a.v.)'in Negrân'la anlaşması:
Ubeydullah ibn Ebi Hümeyyden: Ebi Melih El-Hüzeliden, Peygamber (s.a.v.) Negrân ehli ile barışmış ve onlara şöyle bir mektup yazmıştır:
"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı zikr edildikten sonra, işte Peygamber Muhammed Resulullah (s.a.v.) Negrân Ehline yazdıkları:
"Negranlıların ve maiyetindekilerin canları, malları, dinleri, varları ve yokları, aileleri, kiliseleri ve sahip oldukları herşey Allah'ın ve Allah'ın peygamberinin

³⁵ - Şerh Feth'ül Kadîr 6| 58 ve sonraları.

güvencesi altına alınacaktır. -Hiçbir psikopos ya da keşiş kilisesinden ya da manastırından edilmeyecektir ve hiçbir papaz papazlık hayatını terk etmeye zorlanmayacaktır. Onlara hiçbir eza ya da aşağılama yapılmayacaktır ve toprakları ordumuz tarafından işgal edilmeyecektir. "

2- Hz. Ömer (r.a.) Beytül- Makdis ehli ile anlaşması: Bismillahirrahmanirrahim, işte Emir'ül Mü'minîn Ömer İlyâ ehline vermiş olduğu güvence anlaşması. Can, mal, kilise, haç, hasta olanı, sağlıklı, ve milletlerine tabi olan her kese güven verilip de kiliselerinin konaklandırılmayacağı, yıkılmayacağı ve arazisinden bir şey alınmayacağı, haçlarını kırılıp yıkılmayacağı, onların dine darılıp baskı yapılmayacağı ve herhangi bir kimse zarara maruz kalmayacağına dair bir söz vermiştir³⁶.

3- Yakubî tarihinde şöyle bir metin geçer: Bismillahirrahmanirrahim, Emir'ül Mü'minîn Ömer b. ül-Hattâb (r.a.) Beytül- Makdis ehline yazdığı

³⁶ - Tabari Tarihi, 2|449/

mektubunun metini şöyledir: " Bu ömer b. ül-Hattâb Beytül- Makdis ehline olan kitabı " Baş kaldırmadığınız sürece, can ve mallarınız güvendedir, kiliseleriniz konaklandırılmıyacak ve zarar görmeyecektir. Bu metkuba da şahitlik ettirdi³⁷.

4- Ömer b. Abdülaziz (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, o (r.a.) valilerine şöyle bir mektup yazmıştır: "kilise, manastır ya da ateş evi yıkmayınız"³⁸

Bu da apaçık ve kesin bir şekilde müslüman olmayanların ibadethanelerine saldırmak, haram olduğunu belirletir. Oysa ki; nasıl güvenmelerine ahd verip kiliseler yıkması ve hürmetlerine ihlal edilmesi cayiz olur?

Dördüncü olarak: mefsedetlere yol açan vesileleri engellemek:

Çünkü müslüman olamayanların ibadethanelerine saldırmak, müslümanların mescitlerine saldırmaya sebep olabilir. Bunun için de menedilmiştir. Buna delil olarak

³⁷ - Yakubi Tarihi, 3| 17.

³⁸ - İbn-i Ebi Şeybe Musannafi, No 32983, Kilise, manastır ve ateş evleri yıkılma bölümü.

Allah'u Te'âlâ şöyle buyurduğu: " Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. "³⁹

Gayr-i müslim ibadethanelerine saldırmak hükmünü açıklamasına göz attıktan sonra, Gayr-i müslimlerin ibadethanelerine saldırmak veya ihlal etmeye dair Kur'ân'da hiç bir metin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ancak tam tersi doğrudur. Kur'ân kerim'den, peygamberimiz ve sahabaları yaptıkları güven anlaşmalarından anlaşıldığı üzere İslam; diğer ehl-i kitablarına can, inanç, kiliseri korumaktadır. İslamda buna delil olacak çok hadiseler vardır. kim eski fıkıh alimlerin kitaplarına iyice incelerse, kiliselere ve kiliseler imârına vasiyet etme çaiiz kıldıklarını bulmaktadır. Fanatikler bunu anlasınlar ve İslam'ın doğru olan vasatıyetine dönsünler. Allah'u Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: " Şüphesiz bunda, aklı olan yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.

³⁹ - En'âm suresi, 108. ayet.

İslamda Kiliselerin Korunması⁴⁰

Alemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun ve peygamberlerin en şereflişi Hz.Muhammed efendimizin üzerine salât ve selam olsun.

İslam geçinim ve yaşama dinidir, değerleri zorlamay tanımaz,şiddete çağırmaz. Dinin belirlemiş olduğu ana esaslara göre kolaylığı yüreklere kadar gelmişti. Onunla ilgili Allah'u Te'âlâ buyuruyorr ki: "Dinde zorlama yoktur Şüphesiz doğruluk sapıklıktan apaçık iyice ayrılmıştır. Artık kim tağutu tekfir edip Allah'a iman ederse muhakkak kopması olmayan sapasağlam bir kulba yapışmıştır Şüphesiz Allah Se-mi'dir, Alîm'dir."⁴¹. Ve başka bir ayyette Allah'u Te'âlâ buyurmuştur ki: "Ve de ki: Hak Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâ etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onur duvarları kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gib

⁴⁰ - Bu kısım Cumhuriyet Müftü'sünün İlmi Danışmanı Prof. Mecdi Aşur tarafından yazılmıştı.

yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!"⁴². yine Allah'u Te'âlâ şöyle bururuyor ki: "Sizin dininiz size, benim dinim bana."⁴³

İyilik yapma, merhamet ve adalet üzerine davranma:

Allah'u Te'âlâ, Müslümanların gayrimüslim veya başka din edinenlerle iyilik, merhamet ve adalet ile davranmayı göstermelerini emretti. Allah'u Te'âlâ buyurmuştur ki: "Allah, din konusunda sizinle savaşmayanlara, sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adaletli davranmanızı yasaklamaz size. Çünkü Allah adaletli davrananları sever."⁴⁴

Bu yolda da müslümanlar kendi şerefli tarihi, temiz medeniyeti ve insanların diyarlarından önce gönüllerine girmelerinin sebebi olan güzel ahlakları içerisinden öyle devam etmişlerdir. Bu durum da Hulefa-i Raşidin'ir dönemlerinden beri günümüze kadar devam etmektedir.

⁴¹ - Bakara suresi, 256. ayet.

⁴² - Kehf suresi,29. ayet.

⁴³ - Kafirun suresi, 6. ayet.

⁴⁴ - Mümtehan suresi, 8. ayet.

Ömer b. Hattap (r.a.) kendi döneminde de İlyâ halkına –Kudüslülere- bir ahit yazarak bunların dini özgürlüğü, kilise, mabed ve retüellerinin kutsallığını tanımıştır: Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, Bu sözleşme, Mü'minlerin emîri ve Allah'ın kulu Ömer tarafından İlyâ (Kudüs) halkına verilmiş bir emândır. Onların canlarına, mallarına, kiliselerine, haçlarına, yerleşik ve göçebe olan bütün ferdlerine verilmiş bir te'mînattır. Onların kiliseleri mesken yapılmayacak ve yıkılmayacak ve kısmen dahî olsa işgâl edilmeyecektir. İçindeki kutsal eşyâya dokunulmayacaktır. Mallarına el sürülmeyecektir. Kimse dinî inançlarından dolayı zorlanmayacak, kendilerine aslâ zarar gelmeyecek ve yurtlarına yahudiler iskân olunmayacaktır. " Bu mektuna sahabilerden hazır olan, Halit ibn Valit, Abdurahman İbn Avuf, Amr İbn Elas ve Muaviye İbn Ebu Süfyen şahit etirdi.⁴⁵

Lid halkına da buna benzer bir antlaşma yazmıştı. bu antlaşma metni şöyledir: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın ismiyle, Allahın Kulu olan Emirimüminin Ömer ibn Hattap tarafından, Lid halıkına ve Filistin halkından onlarla antlaşmaya girenlere, emniyeti hem kendi canlarına hem de

⁴⁵ - Tarihi Tabari 2/449. Darül-Küttübü-limivve vavın evi.

kilislerine, haçlarına, masumlarına, hastalarına ve tüm milletine güven verildi. Kiliselerine saldırılmaz ve yıkılmaz, içinden dışından sınırlarından hiç bir şey eksilmez, mallarına ve eşyalarına zarar verilmez kendilerine dini zorlama yapılmaz ve onlardan hiç biriyi zarara uğratılmaz. cizyayi verdikten sonra her türlü mualmede eşit olurlar.⁴⁶

Hz.Ömer (r.a) Küdüse ilk girdiğinde kiliselerin birindeyken namaz vakti geldi. O an da, sonra piskoposuna : " namaz kılmak istiyorum." dedi , piskopos da hemen "durduğun bu yerde kıl" demiştir. Hz. Ömer kabul etmedi ve kilisenin kapısının dışındaki ilk basamakta namazını kıldı tek başına Namazını bitirince piskoposa: " Kilisenin içinde namaz kılsaydım, benden sonra müslümanlar aynısı yapıp Ömer burada namaz kılmıştı diyeceklerdi."⁴⁷

Oryantalistler, bu olayı beğenerek aktarmışlar Dramneghm'in "Muhammed (s.a.v.) hayatı" adlı kitabında şöyle yazmıştır: " Kur'ân ve Hadis hoşgörüyeye yöneltmelerle çok doludur. Bu yöneltmeleri ilk fatih müslümanlar

⁴⁶ -Tarihi Tabari 2/449. Darül-Kütübü-limiyye yayınevi.

⁴⁷ - Tarih-i İbn Huldun . Darü İhya Üttüras Elarabi Yayınevi 225/2.

dikkatle uygulanmıştı. Ömer İbn Hattab Kudüs'e girdiğinde müslümanın hıristiyanlara ve kiliselerine zarar vermemelerini emretmişti. Patrik onu Kıyamet Kilisesinde namaz kılmaya davet ettiğinde reddetmişti. Ve bunun sebebini sorulduğunda, "kilisenin içinde namaz kılsaydı kendisinden sonra müslümanlar aynısı yaparak hıristiyanlardan kiliseleri almalarından korktuğunu söylemişti."⁴⁸

Onun gibi de Halit İbn Valid (r.a.) Şamlılara kendilerine ve kiliselerine güvenlik vermişti ve buna dair bir antlaşma yazmıştı.⁴⁹

Onun aynısı da Şerhabil İbn Hasne (r.a.) Tabariye'lilere antlaşarak kendilerine ve kiliselerine güvenlik vermişti.⁵⁰

Be'lebek'liler de Ebu Ubeyde İbn Cerrah (r.a.)'dan kendilerine ve kiliselerine güvenlik istedikten sonra o da antlaşarak verdi⁵¹. Humus'lu ve Haleb'liler için aynı şey yapmıştı⁵². Onun gibi de İyaz İbn Genm (r.a) Rıkkat'lılara

⁴⁸ - Bkz:Salih Elhusin- İslam ve Batı arasında Hoşgörülük ve Düşmanlık, İslam Vakfı Kurumu.Riyad 1429 Hicri . s.120-121.

⁴⁹ - Bkz: Bellazeri, Fütühül büldan, Beyanüla'rabi kurulu yayınevi. s.120.

⁵⁰ Bkz: Bellazeri, Fütühül büldan, s.115

⁵¹Bkz: Bellazeri, Fütühül büldan, s129

⁵² Bkz: Bellazeri, Fütühül büldan, s.130-146

antlaşma yaparak kendilerine ve kiliselerine güvenlik vermişti⁵³.

Hız. Osman İbn Affân (r.a.) döneminde de Habib İbr Müslime (r.a.) Ermeni bir şehir olan Debil'dekilere antlaşma yaparak kendilerine ve kiliselerine ve kendilerine tabı hıristiyanları, zerdüştlileri, yahudileri, bulunanları ve bulunmayanları gibi olanlara da güvenlik vermişti⁵⁴.

Ubeyy İbn Abdullah El-nahi'y naklettiği gibi: " bize Ömer İbn Abdulaziz'in kitabı gelmişti de şöyle diyor " Havra olsun Kilide de olsun hiç yıkmayın" demişti⁵⁵.

Atâ (Allah onu rahmet eylesin.) kiliseleri yıkılır diye sorulduğunda: "hayır, sadece Kabenin yanında olan yıkılır" demişti⁵⁶.

Bu antlaşmalarla ilgili ihlal edildiğinde adil halifeler tarafından eski durumuna getirilip hak varsa sahiplerine geri verilmişti. Öyle ki, Ali İbn Ebi Hamle naklettiği gibi Şamlı acemler, bir kişi tarafından bir kilise Şam'daki Nası oğullarına durdurulunca bizi Ömer İbn Abdulaziz'e şikaye

⁵³ Bkz: Bellazeri, Fütühül büldan, s172

⁵⁴ Bkz: Bellazeri, Fütühül büldan, s 199

⁵⁵ Ebu Ubeyd Elkasim İbn Selam, EleMval. Darül-Fikr Yayın evi . s.123

⁵⁶ Müsannef İbn Ebi Şeybeh. No. 32984

etmişti, sonra Ömer İbn Abdulaziz bizi o kiliseden çıkarıp hıristiyanlara geri vermişti⁵⁷.

Her hangi bir Şekilde Kiliselere saldırmanın yasaklığı.

İslam, Gayı-i mislimlere din özgürlüğünü verince, herkesin kendi dinini ayinleri ve menasikleri ibadethanelerinde yapılması izin vermişti. Bunu da yapmaları için ibadethanelerinin güveni sağlayıp özel bir inayet vererek her hangi şekilde kiliselere ve sinagoglara saldırmak haram kılmıştır. Hata Kur'ân kerim'de; Müslümanların galip olmaları ve cihatları, zulum ve zorbalıkları ortadan kaldırmak içindir. Allah-u Te'âlâ onları yeryüzünde temkinlik etmesinin sebebi ibadetgahların kourmak için şeklinde tasvir etmektedir. Allah-u Te'âlâ şu ayeti kerime, açıkça bunu açıklamıştır: " Onlar, haksız yere, sırf, "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden dolayı yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Şüphesiz ki Allah, kendi dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, çok

⁵⁷ - El Emval, s.201

kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir. Onlar öyle kimselerdir ki, şâyet kendilerine yeryüzünde imkân ve iktidar versek, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarlar. Bütün işlerin âkıbeti Allah'a aittir.⁵⁸"

İbn-i Abbas (r. anhuma) demiştir ki: Manastır; Rahiplerin olduğu yer, Havra; Yahudilerin ibadethanesi, Kilise; hristiyanların ibadethanesi, Mescit ise, Müslümanların mescitidir⁵⁹.

Mükâtil bin Süleyman şöyle demiştir ki: "Bu mileller ibadethanelerinde Allah'a çok zikirederlerdi. Bunun için Allah-u Te'âlâ onlara olan zulüm müslümanlarla kaldırdı. İmam Kurtubi da demiştir ki: Allah-u Te'âlâ peygamberlere ve mü'münlere zalimlerle savaşmayı teşri' etmeseydi, şirk ehli (müşrikler), dinlerin erbâbının yaptıkları ibadethaneleri kabatabirleridi.. Ancak Allah-u Te'âlâ savaşmayı teşri edilmesine dayanarak din ehli ibadete yönlensinler diye. Peygamberimizin (s.a.v.)'in sünneti de aynı ilkelerle gelmiştir. Peygamber (s.a.v.) El-Haris b. K'ab ve Necran piskoposları, kahinleri ve rahipleri ve maiyetindekilerine

⁵⁸ - Hac suresi, 40-41. ayetler.

şöyle yazmıştır: " Necranlıların ve maiyetindekilerin canları, malları, dinleri, varları ve yokları, aileleri, kiliseleri ve sahip oldukları herşey Allah'ın ve Allah'ın peygamberinin güvencesi altına alınacaktır. -Hiçbir psikopos ya da keşiş kilisesinden ya da manastırından edilmeyecektir ve hiçbir papaz papazlık hayatını terk etmeye zorlanmayacaktır. Onlara hiçbir eza ya da aşağılama yapılmayacaktır ve toprakları ordumuz tarafından işgal edilmeyecektir⁶⁰." Bu hadisten anlaşılacak ki; kiliselerin yıkılması, bombalanması, içindeki bulunanların öldürmesi ya da korkutması, şeriat'e aykırı ve haram olan şeylerdendir. Hatta böyle şey yapmak Allah ve rasulünün zimmetlerine saldırmak demektir. Bunu yapan da kiyamet gününde rasulüllahın hasmı olacaktır.

Yurttaşlık (Vatandaşlık) ahdine muhafaza etmek:

Şüphesiz, kiliselere saldırarak ve Mısır'ın ve diğer ülkelerin hristiyanlarına haksızlık etmek yurttaşlığın ahdi bozmak demektir. Çünkü onlar vatandaşlar ve vatandaşlığın

⁵⁹ - İbn Ebi Hâtim tefsiri, Nizâr El-Baz Kitabevi yayınları, No, 13970.

⁶⁰ - Ebu Ubeyd El-Kasin b. Selam, Emvâl ,Darü'l Fikr yayınları, s. 244, Ebu Ömer b. Şebbetü En-Nümeiri Medine Münevvere tarihi, Darül Fikr yay. 2. Cilt, s. 584-586, İbn-ü Zencevih emval, Faysal Araştırma Merkezi yay. 2. Cilt, s. 449, İbn Saad et-Tabakat el-Kübra, Dar Sadır yay. 1. Cilt, s.226, El-Hafız El- Beyhaki, Delâil En-Nübüve, Dar-ülkütüp el-İlmiyye yay. 5. Cilt, s.389, İmâm Muhammed bi. Hasan el-Şeybâni, Siyer, ed-Darü'l Müttahide yay, 1. Cilt, s. 266 tahrir etmişlerdir.

(vatandaşlık) hakları vardır. Onlar, müslümanlarla barış ve güven içinde yaşamak için sözleştiler. Onlara haksızlık etmek, eziyet etmek, koutmak ya da kanlarını dökmek ve kiliselerini yıkmak müslümanlarla yapmış oldukları sözleşmenin bozdurulması anlamına gelip de müslümanların zimmeti bozdukmak ve kaybettirmek demektir. Bunu da ayetler ve hadisler ysaklamıştır. Allah-u Te'âlâ şöyle buyurmuştur: " Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin⁶¹". Buhâri Sahihinde: Hz. Abdullah İbn Amr İbni'l-As radiyallahu anhümâ anlatıyor: "Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münâfık olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terkedinceye kadar o kişide münâfıklıktan bir sıfat bulunmuş olur: Kendisine bir şey emânet edildiği zaman ona ihanet eder. Konuştuğunda yalan söyler. Söz verince sözünden döner. Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar.⁶²" ve başka bir rivayette: " adam başka bir adama güven (eman) verdikten sonra onu öldürürse, Maktul (öldürülen) kafir olsa bile, katilden beri olurum⁶³. "

⁶¹ - Mâide suresi, 1. ayet.

⁶² - Müttefikün Aleyh.

⁶³ - Beyhaki es-Sünen el-Kübrada onu tahrir etmiştir (no.18442).

ve Hz. Ali b. Ebü Talib (r.a.) rivayetine göre Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Müslümanların zimmeti birdir. (müslümanların) en kötülerini bile buna (bu zimmete) sahip olurlar. Ve her kim bir müslümana ihanet ederse, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olur. Kıyamet günü ondan ne yardım ne de özür kabul edilir⁶⁴. "

Peygamber (s.a.v.)'in dediği: "Müslümanların zimmeti": ahidleri, güvenceleri, kefaletleri ve korulmaları demektir. Ve (s.a.v.): "(müslümanların) en kötülerini bile buna (bu zimmete) sahip olurlar." dediği, müslümanlar, az sayı da olanlar vermiş oldukları zimmete, diğer bağlı kalmaları gerekir anlamındadır. Müslümanlardan biri söz verse, hiç biri bu sözü bozdurmaya hakkı yoktur. valinin emri olsa ne olması gerek! 'kim bozsa': kim ahdi bozsa ve anlaşmayı kırsa, 'sarf ve la adl': ne farz ne de nafîle, yani Allah onun amelinden hiç bir şey kabul etmez. Kiliselerin korunması, hata kilise ve ehline tehdit altında kalması, gadredilmesi, tecavüz edilmesi veya eziyet edilmesi gizlenmeyen şeylerdir.

⁶⁴ - Buhari sahihinde 1870 numarasıyla tahrir etmiştir.

Peygamberimiz (s.a.v.) Mısır halkı için özel bir vasiyyette bulunmuştur. Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme

(r.a.)'den gelen rüvayete göre peygamberimizin ölümü yaklaşınca şöyle buyurmuştur: "Mısır'da yaşayan kıptiler konusunda size Allah'ı hatırlarım. İlerde onlara galip geleceksiniz. Onlar size Allah yolunda destek ve yardımcı olacaklar⁶⁵."

Musa b. Cübeyr, Medine şeyhlerinden rivayet edildiğine; Hz. Ömer b. Hattab, Mısır valisi olmuş olan Amr bi el-As'a (r.a.) şöyle bir mektup yazmıştır: "Ey Amr! Bilin ki, Allah seni ve senin amelini görüyor. Ve Allah'u Te'âlâ Kur'ân'da şöyle buyuruyor ki: "bizi takva sahiplerine önder kıl. " (onu diğerlerine güzel örnek olmasını istiyor.), ve senin yanında zimmet ve ahdin ehlidir. Ve peygamber (s.a.v.) onlara vasiyet etmiştir. Ve onlar için şöyle buyurmuştur: "Bir gün kıptilere hakim olursanız onlara iyi davranın. Onlar için bir eman ve merhamet vardır." Onların merhameti (rehimi), Hz. İsamil (a.s.) annesi onlardan olduğu içindir. Ve Hz. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle

⁶⁵ - Tabarâni, el-Mücem el-Kebirde (561 no.) tahrir etmiştir.

buyurmuştur: "Kim bir zimmiye zulmetse veya gücünün üstünde bir mükellefiyet yüklese, ben onun hasmıyım.", Ey Amr! Peygamber (s.a.v.) kıyamet gününde senin davacısı olamaktan sakının; (s.a.v.) kime (dünyada) davacı olursa, kıyamet gününde de davacı olur⁶⁶."

Tarihe bakan; peygamberimizin söylediği doğru olduğunu görür, halbuki Mısır'ın hristiyanları Mısır'ı fetheden Müslümanlara gönülleri açıp birlikte güven ve barış içinde yaşadılar. Bu şekilde, aynı vatanda çeşitli dinlerin yaşayış ve katılımın en derin, eski ve başarılı tarihi tecrübe Mısır'da yapılmıştır. Hatta kiliselerin korunmamasında, ehlini yıldırmasında şeriate aykırıdır. Halbuki bütün milletler, beş şeye muhafaza edilmeyi gerekli olduğunu ittifak etmişlerdi. Bu beş şey bunlardır: Dinler, canlar, akıllar, ırızlar ve mallardır. Onlarda şeriatın beş maksadıdır. Belinir ki; korunması gerekli olan bu maksatlara yönelik suçlar ve cürümler işlenmektedir. Bu maksatlardan; canları korunmasıdır. Çünkü öldürülen (Maktul) suçsuz ve masum bir vatandaşdır. Onun masum

⁶⁶ - Bakınız, Müttaki el-Hindinin Kenzü'l-Ummal, Müesseset'ül-Risale yay., 5. Cilt, s. 760.

canına haksızlık sadırmak haram, korunması gerekmektedir. Allah'u Te'âlâ, insanın canını ne kadar önemli olduğunu şu ayet kerime'de belirlemektedir : "Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır⁶⁷. "

Bu işlerin gizli olmayan fesatlığı çoktur. Halbuki İslam düşmanları, doğu ve batı'da islamin imajini karalayıp, İslam kanlara susamış bir din olduğu gibi doğru olmayan davalar destekleyip isbat etmek istiyorlar. Onların iddiaları doğru değildir. Bunu da iç işlerimize karışmak isteyenlere bir vesiledir. Allah'u Te'âlâ kedisinin sövmesine yol açan sebep ve vesileleri kapatılmasını emretmiştir. Allah'u Te'âlâ şöyle buyuruyor ki: "Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir⁶⁸. "

⁶⁷ - Mâide suresi, 32. ayet.

⁶⁸ - En'âm suresi, 108. ayet.

İmam razi demiştir ki: Bu ayet kafirlerin haktan uzaklaştıracak her hangi bir şey yapmamız caiz olamadığına delalet etmiştir. zikrettiğimiz gibi caiz olsaydı, yapmasına emir etmesi de caiz olurdu ve onları doğru yola çağırıldığı zaman merhametle davranmasına emretmezdi. Allah'u Te'âlâ Hz. Musa ve Harun'a (a.s.) şöyle hitap ettiği gibidir: "Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır, yahut korkar.⁶⁹⁷⁰. işte iş caiz olduğunda, iş haram olduğu zaman hüküm nasıl olur?

Sonuç: İslam, başkalarının (Gayr-i Müslimlerinin) haklarını koruyarak, Müslümanlarla iyi ve insâni bir şekilde yaşamalarını sağlamıştır. Aynı zaman da ibadethanelerini ve yurttaşlığının ahdini her hangi tehditten korumuştur. Şüphesiz; bu şeri hükümlerden modern ve çağdaş devletin düzenini alınmıştır.

Son olarak Alemlerin Rabbine hamd mahsustur.

⁶⁹ - Taha suresi, 4. ayet.

İçindekiler

sıra	Konu	sayfa
1	Önsüz ; Vakıflar bakanı: Prof. Dr/ Muhammed Muhtar Cuma	3
2	Giriş: Cumhuriyrt Genel Müftüsü Prof. Dr. / Şevki Allâm	6
3	İslam'da Kiliselerin korunması ve İslamın hoşgörülüğünü göstermesinde etkisi : Prof. Dr./ Muhammed Salim Abu Āsi	11
4	İslam'da Kiliselerin korunması: Prof. Dr/Abdullah El-Neccâr	25
5	İslam'da Kiliselerin korunması: Prof. Dr/Muhammed El-Cibali	36
6	İslam'da Kiliselerin korunması: Prof. Dr/Muhammed Nebil Ğaneyim	43
7	İslam'da Kiliselerin korunması: Prof. Dr/Abdulhalim Mansur	49

⁷⁰ - Bakınız, Mefatihü'l ğaybi Darü'l Kütüp el-İlmmiye, 13|115.

8	İslam'da Kiliselerin korunması: Prof. Dr/Mecdi Aşur	58
9	İçindekiler	73